

ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ

(με αφορμή τη δολοφονία του ιερέα στην Ηλεία)

Η ελεύθερη βούληση ανάμεσα στα έμβια όντα του πλανήτη μας δόθηκε μόνο στον άνθρωπο. Αυτό μας πληροφορούν αμφότερες η θρησκεία και η επιστήμη. Όταν όμως ο άνθρωπος ανέπτυξε την νοημοσύνη του αρκετά, παρατηρώντας και διαχωρίζοντας τις πράξεις του σε επιθυμητές και μη, ή σε καλές και κακές, την συνέλαβε νοητικά. Και αυτή του δημιούργησε ένα πρόβλημα. Έτσι το θέμα αυτό προβληματίσε τους κατά καιρούς αρμόδιους επιστήμονες ομού και φιλόσοφους, που ασχολήθηκαν μαζί της.

Τι εννοούμε όταν αναφερόμαστε στην ελεύθερα βούληση του ανθρώπου; Μήπως την ικανότητα του να εκτελεί κατά περίπτωση μια πράξη που ο ίδιος αποφάσισε; Μα αυτό αποτελεί ελευθερία γι' αυτόν, για να πράττει. Φρονώ σχετικά με την ελεύθερη βούληση, η αναζήτηση του φαινομένου της εκδήλωσης της συνείδησης που ονομάζεται απόφαση θα πρέπει να μας απασχολήσει. Ας επιχειρήσουμε λοιπόν μια σύντομη ανάλυση προς εξαγωγή συμπεράσματος.

Η απόφασή, η μάλλον οι παράγοντες που την δημιούργησαν, υπακούουν στον Νόμο της αιτιότητας, η μήπως υπάρχει κάποιος άλλος δρών ανεξάρτητα παράγων που την επηρεάζει, με εξαναγκασμό ή όχι; Η θεωρία που αποδέχεται αυτόν τον παράγοντα δρώντα ουχί αιτιοκρατικά καλείται αυταρχία. Εκείνη δε που δέχεται ότι όλοι οι παράγοντες δρουν υπάκουοι στο νόμο της τυφλής ανάγκης καλείται αιτιοκρατία ήετερραρχία.

Βέβαια το πρόβλημα της ελευθερίας της βούλησης δεν έχει να κάνει με τις ανθρώπινες επιθυμίες, με τις ορμές και τις έξεις, αλλά με την προέλευση αυτής ταύτης της απόφασης. Θα ήταν λάθος να ισχυριστούμε ότι σύμφωνα με τη θεωρία της αυταρχίας ο νόμος της αιτιότητας δεν την διέπει, άρα η απόφαση αναδύεται όλως τυχαίως. Τούτο διότι εάν αληθώς συνέβαινε, οι ανθρώπινες αποφάσεις και κατ' επέκταση οι πράξεις τους θα ήταν προϊόντα τύχης, και γιατί όχι πράξεις παραφρόνων. Και όμως σύμφωνα με τη θεωρία της αυταρχίας την απόφαση δεν διέπει, ούτε αιτιότητα, μήτε τύχης, αλλά σκοπιμότητας.

Η τυχαία απόφαση και ως εκ τούτης η πράξη, αδυνατεί να εκλέξει μεταξύ απείρων ενδεχομένων ποια θα ήταν η κατάλληλη και επιθυμητή για την πραγμάτωση ενός σκοπού. Άρα το αποτέλεσμα της θα δημιουργούσε κάθε άλλο παρά τάξη και αρμονία.

Η δε πλήρης αιτιότητα στη βούληση δεν θα μπορούσε να επιτύχει πραγμάτωση του σκοπού και αρμονίας, εκτός εάν αιτία ευρισκόμενη ελεύθερη έξω από τον άνθρωπο, κατόπιν σκέψης έδινε μια σκόπιμη κατεύθυνση για πράξη. Τούτο διότι όταν ο νους σκέπτεται και καταστρώνει ένα σχέδιο δράσης επιζητώντας το επιτυχές αποτέλεσμα, θα δομήσει πλήθος όρων, των οποίων η διαδοχή θα επιφέρει αυτό το αποτέλεσμα. Τη σκέψη όμως επηρεάζουν τα πάθη και τα ένστικτα, αλλά και η συνείδηση, με αποτέλεσμα να ανελκύει από τα εσώτερα της μηχανικά η κατ' έμπνευση γνώσεις σχετικές με το σκοπό του.

Σ' αυτό το επίπεδο επεξεργασίας ο νους καλείται να επιλέξει ότι καταλληλότερο για την επίτευξη του σκοπού. Αυτή η επιλογή προϋποθέτει μια ελεύθερη από κάθε δεσμό βούληση. Ο σκοπός σαφώς μεν καταναγκάζει τον νου στην επιλογή αυτή, αλλά ο σκοπός είναι απλά ένας πόθος που δεν υποδουλώνει τη βούληση, αλλά αυτή μπορεί ελεύθερα να

αποφασίσει το κατάλληλο για την επίτευξη του σκοπού, η δεύτερη περίπτωση εξηγεί τον τρόπο εκλογής- απόφασης του κατάλληλου. Ενώ η πρώτη περίπτωση είναι τελείως ακαθόριστη, διότι αδυνατεί να εξηγήσει πως ο σκοπός θα ασκήσει καταναγκασμό προς επιλογή του κατάλληλου από ένα πλήθος ενδεχομένων.

Ας δούμε ένα παράδειγμα.

Προ ημερών διεπράχθη ένα ειδεχθές έγκλημα στην Ηλεία. Κάποιος δολοφόνησε έναν ιερέα. Μετά από έρευνες της Ελληνικής Αστυνομίας αποδείχθη ότι ο δολοφόνος ήταν ο εραστής της συζύγου του ιερέα. Όπως μας πληροφόρησε ο ΤΥΠΟΣ, η ερωμένη ζήτησε από τον εραστή της να σκοτώσει το σύζυγό της. Και εκείνος το έπραξε. Η μεν θεωρία της αυταρχίας ορίζει ότι ο εραστής σκότωσε το σύζυγο, για να επιτύχει κάποιο σκοπό, πχ να απαλλαγεί από την παρουσία του και να απολαμβάνει την αποκλειστικότητα της ερωμένης του, η ίσως ενήργησε για να την εξυπηρετήσει. Η θεωρία της ετεραρχίας λέει ότι το αίτημα της ερωμένης δημιούργησε σ' αυτόν μια ψυχική κατάσταση, που εκείνος θεώρησε ως σκοπό και η οποία κατά τον νόμο της αιτιότητας τον ανάγκασε να προβεί στη δολοφονική πράξη.

Ίσως θεωρήσουμε ότι ο εραστής δεν ήταν ελεύθερος για να επιδιώξει το σκοπό. Η ερωμένη του όμως ρύθμισε ελεύθερα την απόφασή του, έτσι εκείνος κατέστη ικανός να την εξυπηρετήσει. Μόνο στην περίπτωση που ένας υπνωτιστής είχε προηγουμένως επιβάλλει στον εραστή την απόφαση να μην δεχτεί την πρότασή της, θα την αρνιόταν. Αφού όμως εκείνος έλαβε την απόφασή του ελεύθερος, με τον βαθμό εξυπνάδας που τον διακρίνει, αποφάσισε και έπραξε. Στην περίπτωσή μας η δικαιοσύνη είναι αρμόδια να αποφασίσει και να αποδώσει τα δέοντα.

Όσον αφορά την αρχή που διέπει τη λειτουργία της ανθρώπινης βούλησης, ποια τα φαινόμενα της φύσης, σκοπιμότητα η αιτιότητα, θα εξετασθούν σε άλλο κείμενο.

Τάκης Ιωαννίδης 5 9 2012

μαθητής της Ζωής